

Узыходжанне да праўды

Таццяна ПАДАЛЯК,
кандыдат філалагічных
навук, дацэнт

Помнік Салдату-вызваліцелю ў берлінскім Трэптаў-парку вядомы ва ўсім свеце. Гэта не толькі сімвал перамогі над фашызмам, але і абагульнены вобраз гуманнасці, высакароднасці, веры ў будучыню. Фігуру салдата з дзяўчынкай на руках у самім Берліне звязваюць з подзвігам мінчаніна Трыфана Лук'яновіча. Але шлях да прызнання нашага земляка на Радзіме быў доўгі і няпросты...

Вялікая Айчынная вайна скончылася ў маі 1945 года, калі быў падпісаны акт пра безагаворачную капітуляцыю фашысцкай Германіі. Аднак адгалоскі вайны чутны і дагэтуль: надта шмат «белых плям» і «чорных дзірак» пакінула яна ў лёсах людзей і краіны. Пра адзін такі лёс увогуле шмат разоў, якія ператвараюцца то ў клічнік, то ў пыталнік. Маю на ўвазе мінчаніна Трыфана Андрэевіча Лук'яновіча – аднаго з тых, хто афіцыйна «ў спісах не значыцца».

На вуліцы Эльзенштрэсэ ў Берліне стаіць стэла, надпіс на якой паведамляе, што на гэтым месцы Трыфан Андрэевіч Лук'яновіч, старшы сяржант Савецкай арміі, 29 красавіка 1945 года цаной уласнага жыцця выратаваў нямецкае дзіця ад кулі эсэсаўцаў.

Але ў Беларусі самога Лук'яновіча доўгі час лічылі легендай: не захавалася дакументаў – значыць, і не было такога чалавека. Праз многія гады пасля вайны надзвычай цяжка ўстанавіць праўду і аднавіць справядлівасць. І ўсё ж рэдакцыя найстарэйшай беларускай газеты «Звязда» паспрабавала гэта зрабіць.

ЛЕГЕНДАРНЫ БЕЛАРУС ВЯРТАЕЦЦА НА РАДЗІМУ

У рубрыцы «Балада пра салдата» 4 лістапада 1994 года «Звязда» апублікавала артыкул «Я вярнуўся на зямлю з таго свету...». Гэта было своеасаблівае журналіскае расследаванне, праведзенае з да-

памогай франтавіка Георгія Лукіча Сасноўскага, дырэктара музея баявой і працоўнай славы прадпрыемства «БелВАР» (сёння – ААТ «Мінскі прыборабудаўнічы завод»). А да вайны, калі тут працаваў Лук'яновіч, гэта быў радыёзавод імя Леніна. Дарэчы, на адным з вытворчых будынкаў на праспекце Незалежнасці беларускай сталіцы можна ўбачыць створаны Заірам Азгурам барэльеф з выявай салдата з дзяўчынкай на руках.

Не захавалася дакументаў Лук'яновіча, не засталася яго родных – усё і ўсіх знішчыла вайна. Г. Сасноўскі пачаў шукаць сведкаў подзвігу нашага земляка і завадчан, якія ведалі яго да вайны. І знайшоў: з кімсьці сустрэкаўся, з некім перапісваўся. Былі сабраны дзясяткі пісьмаў франтавікоў – відавочцаў подзвігу Лук'яновіча, якія ведалі яго асабіста. Ну, не маглі ж людзі з розных гарадоў і вёсак былога Савецкага Саюза нейкім дзіўным чынам згаварыцца і проста прыдумаць чалавека!..

Прааналізаваўшы сітуацыю, мы прыйшлі да высновы, што цалкам апраўданая для мірнага часу логіка «няма дакументаў – няма і чалавека» не можа быць прынята за абсалютны аргумент, калі размова ідзе пра вайну. Надта многа наварочаланаблыгала вайна, шмат знішчыла і спаліла, безліч пытанняў пакінула нават для нас, нашчадкаў, таму падзеі паўвекавай даўнасці нельга вымяраць крытэрыямі падручніка логікі. Недаравальна дэманстраваць перад усім светам пакланенне перад паперкай як ісцінай у апошняй інстанцыі і адракацца ад свайго героя.

«Звязда» ўнесла прапанову назваць адну з вуліц Мінска ў гонар Лук'яновіча,

ПРА АЎТАРА

ПАДАЛЯК Таццяна Уладзіміраўна.

Нарадзілася ў Мінску. Пасля заканчэння факультэта журналістыкі БДУ працавала ў пухавіцкай раённай газеце, у шматтыражнай газеце завода імя Вавілава (Мінск). З 1992 года працавала ў «Звяздзе», была рэдактарам аддзела культуры. З 2008 года – кіраўнік Прэс-цэнтра Дома прэсы.

Кандыдат філалагічных навук (1998), дацэнт кафедры тэорыі і метадалогіі журналістыкі БДУ.

Аўтар шматлікіх артыкулаў, вучэбна-метадычных дапаможнікаў, манграфіяў.

адзначыўшы, што гэта была б даніна павягі і памяці не толькі высакароднаму ўчынку нашага земляка, але і ўсім тым, хто не вярнуўся з вайны, хто прапаў без вестак на франтах Вялікай Айчыннай і чьім родным ваенным архівам дагэтуль выдаюць даведкі: «У спісах не значыцца...».

Ініцыятыву газеты падтрымалі шматлікія чытачы, ветэраны Вялікай Айчыннай, працоўныя калектывы. На старонках «Звязды» было змешчана больш за дзясятка публікацый па ўзнятай праблеме. І вось пасля трохгадовай «эпапеі» легендарны беларус вярнуўся на радзіму: 15 кастрычніка 1997 года ў Мінску адбылося ўрачыстае перайменаванне 3-й Пасялковай вуліцы ў вуліцу Трыфана Лук'яновіча.

Здавалася б, справядлівае і разважны сэнс узятлі верх – і можна паставіць кропку. Але... Ужо ў пачатку XXI стагоддзя зноў узніклі пытанні наконт нашага земляка, толькі на гэты раз – у зусім іншым, маларазумелым кантэксце і з дзіўнымі акцэнтамі: легендарны падзвіг Лук'яновіча некаторыя пачалі далучаць да ліку фальсіфікацый Вялікай Айчыннай вайны. Нечаканы паварот!

ФАЛЬСІФІКАЦЫЯ?..

«Несмотря на то, что развенчан миф о якобы имевшем место подвиге минчанина Трифона Лукьяновича, который придумал писатель Борис Полевой, комиссия по увековечению памяти Мингорисполкома... присвоила его имя одной из улиц белорусской столицы...».

Гэта цытата з публікацыі ў недзяржаўнай газеце (май 2002 г.), назву якой не ўзгадваем, каб не рабіць непатрэбную рэкламу. Тамсама чытаем: «По версии Полевого, напомним, 25 апреля 1945 года старший сержант Трифон Лукьянович был смертельно ранен при спасении немецкой девочки во время штурма Берлина».

І выснова: «Но не было этого, не было!» Безапеляцыйнасць выказвання і высновы не можа не бянтэжыць.

«Звязда» яшчэ раз – спакойна і без эмоцый – прааналізавала сітуацыю, што дало магчымасць панарамна ўбачыць падзеі.

Пачнём з дэталей і падрабязнасцей адважнага карэспандэнта Барыса Палявога. «Я ўбачыў тое, што назаўсёды засталася ў маёй памяці як самы вялікі ўспамін

Помнік Салдату-вызваліцелю ў берлінскім Трэптаў-парку

аб мінулай вайне», – так напісаў пра падзвіг Лук'яновіча Барыс Палявой, які прайшоў вайну ў дзеючай арміі як карэспандэнт газеты «Правда» і многае пабачыў на франтавых дарогах за чатыры гады. Письменнік першы расказаў пра падзвіг нашага земляка.

У апошнія красавіцкія дні 1945-га Барыс Палявой прыбыў у 301-ю стралковую дывізію – менавіта яна вяла баі на подступах да рэйхстага. Па дарозе на перадавую сустрэў старшага сяржанта Лук'яновіча і яфрэйтара Ціхамолава. Гаваркі яфрэйтар расказаў франтавыя біяграфіі – Палявой збольшага запісаў у бланкот. Ён даведаўся, што ў першыя дні вайны хату, дзе жыла сям'я Лук'яновіча ў Мінску, зруйнавала бомба, загінулі ўсе – жонка, дзве дачкі, цешча. Фашысцкія карнікі забілі бацькоў і сястру, якія

жылі ў невялічкай вёсачцы каля Мінска. А сам Лук'яновіч на фронце з першых дзён вайны, неаднаразова быў паранены... Прыехаў салдат у Мінск летам 1944 года, даведаўся пра лёс сям'і – і адправіўся дагнаць сваю дывізію. Знайшоў яе ўжо на тэрыторыі Польшчы і ўгаварыў пакінуць яго ў часці. Парушаючы ўсе правілы, камандаванне 301-й стралковай дывізіі пакінула Лук'яновіча ў роце старшага лейтэнанта Лазукіна.

...Ужо ў шпіталі Барысу Палявому разам з журналістам Мартынам Мяржанавым удалося коратка пагутарыць з параненым, занатаваць перадсмяротную просьбу: «Перадайце пры выпадку прывітанне хлопцам з мінскага радыёзавода, там павінны памятаць Трышку Лук'яновіча...»

«ПЕРАДАВАЯ НА ЭЙЗЕНШТРАСЭ»

Так называецца адзін з нарысаў, апублікаваных у кнізе Барыса Палявога «До Берлина – 896 километров» (1978). Вось некаторыя вытрымкі.

«...Я решил написать об опыте этих штурмовых групп, которых в Берлине действует, и весьма успешно действует, уже несколько. И все они дальше других частей пробивались к центру города.

...Оба мои спутника оказались старослужащими, и путь их сюда, в Берлин, пролегал через всю войну.

– Старший сержант Трифон Лукьянович, – представил мне один из них, худощавый, белокурый, обладатель грохочущего баса.

– Ефрейтор Николай Тихомолов, – стукнув каблуками, рекомендовался другой. Он говорил, напирая на «о», и это сразу выдало в нем прирожденного волгара.

...Штаб группы располагался в маленькой каморке отопника в подвале одного из массивных, уже обрушенных домов. Начальник штаба, молодой капитан, армянин, с веселыми, будто приклеенными к верхней губе усиками, сообщил, что командир, майор по званию, вчера был ранен, замены еще не прислали и что пока он принял командование на себя... Разложив на столе рукодельную карту Эйзенштрассе, он познакомил нас с деятельностью своей штурмовой группы, рассказал о взаимодействии стрелков с артиллеристами, танкистами, саперами. Они успешно пробились еще третьего дня к этой самой Эйзенштрассе. Но вот тут наступление застопорилось.

... – Что такое? – капитан вскочил. – Извините. Не идите за мной. Это что-то на нашей передовой случилось.

И в самом деле, в конце темного подвального коридора высвечивалась обрушенная часть дома. Это и была передовая. Крепко и умело организованная передовая: амбразуры, выложенные из кирпича, пулеметные точки. Под защитой этого кирпичного бруствера толпились солдаты, о чем-то возбужденно переговаривались.

– Что такое? Почему собрались? – спросил капитан.

– Ребенок там, – пояснил один из бойцов. – Чу, слышите, плачет.

– Разрешите доложить, товарищ капитан, – сделал шаг вперед, произнес знакомый уже мне Тихомолов. – Обстановка следующая. Снаряд вон в тот сортир угодил, вон, что посреди улицы. Должно быть, какая-то женщина с ребенком в этом сортире отсиживалась. Ее убило или ранило, а маленький, вон он, слышите, надрывается.

Действительно, сквозь пулеметную стрельбу и редкие разрывы мин доносился детский плач.

– Вот это задача, – сказал капитан и подкрутил свои усики, что кажутся приклеенными. – А может, они нарочно нам приманку подкидывают?..

И вдруг какая-то фигура молча метнулась к стене... Перепрыгнув бруствер, он сразу же распластался на асфальте и, пользуясь прикрытием развалин, пополз туда, откуда доносился плач. Из дома напротив по нему стреляли. Пули зло взвизгивали, отприкошетив об асфальт, но он находился в мертвом промежутке, был для них недосягаем. Так он дополз до разрушенного уличного туалета. Потом мы увидели его с ребенком на руках. Он сидел под защитой обломков стены, точно бы обдумывая, как же ему дальше быть. Потом прилег и, держа ребенка, двинулся обратно. Но теперь двигаться по-пластунски ему было трудно. Ноша мешала ползти на локтях. Он то и дело ложился на асфальт и затихал, но, отдохнув, двигался дальше. Теперь он был близко, и видно было, что он весь в поту, волосы, намочив, лезут в глаза, и он не может их даже откинуть, ибо обе руки заняты. Он уже тут, рядом, почти у самого бруствера. Кажется, протяжи руку и до него дотронешься, однако над бруствером гуляет смерть.

– Пулеметчики, огонь по амбразурам. Самый плотный... Длинными очередями! – прокричал капитан.

Кругом загрохотало. Дома, что были напротив, окутались красновато-белой пылью от битых кирпичей и штукатурки.

В этот момент высокая фигура Лукьяновича на миг возникла над бруствером, а потом как бы соскользнула вниз в подвал. На руках солдата была маленькая, белокурая, кудрявая девочка. Вцепившись ручонками в его гимнастерку, она прикинула личиком к его орденам и медалям. Но, очутившись у своих, Лукьянович стал как-то странно опускаться, будто ноги у него таяли.

– Возьмите девочку, – хрипло произнес он и, передав ребенка в чьи-то руки, сполз по стене на пол...»

Вулчны бой у Берліне.
Красавік 1945 года

Ці мог ваенкар прыдумаць героя? У гэтым не было патрэбы: гераізм быў масавай з'явай. Дый не пускаўся Барыс Палявой да «лірычных адступленняў» ад рэчаіснасці, ад праўды: для яго галоўным быў факт. Нездарма паводле сваіх ваенных дзённікаў ён напісаў некалькі кніг дакументальнай прозы – і не было ніводнай (!) «рэкламацы».

У зборніку «Журналісты на вайне» (1966)

ёсць артыкул Барыса Палявога пра метадку работы ваенкараў, ён узгадвае парадунакказ свайго рэдактара:

«Падрабязна запісвайце ўсе адметныя падзеі, сведкамі якіх вы становіцеся... **Запісвайце з прозвішчам, з адрасам, з датай** (падкрэслена мной. – Т. П.). Не сёння – дык заўтра, не заўтра – дык паслязаўтра ўсё гэта будзе вялікай каштоўнасцю. Гэта ж сама гісторыя».

Не мог журналіст прыдумаць Лук'яновіча. Яшчэ раз звяртаем увагу: гераізм савецкіх воінаў быў беспрэцэдэнтны. Але, як высветлілася пазней, Б. Палявой крыху памыліўся (досыць красамоўная дэталі!): не зусім дакладна назваў вуліцу.

Пасля публікацыі артыкула «Я вярнуўся на зямлю з таго свету...» у рэдакцыю «Звязды» звярнуўся кінааператар і рэжысёр, народны артыст Беларусі франтавік Іосіф Вейняровіч. Дарэчы, першую сваю Дзяржаўную прэмію (тады яна называлася Сталінская прэмія) Іосіф Навумавіч атрымаў яшчэ ў 1943 годзе. Чалавек, якога

па праву называюць летапісцам народнага подзвігу, у час вайны здымаў франтавую і партызанскую хроніку, удзельнічаў у стварэнні фільмаў «Абарона Масквы», «Разгром фашысцкіх войскаў пад Масквой», «Народныя месціцы», «Вызваленне Савецкай Беларусі», многіх іншых.

У дакументальны фільм «Пяць гадоў і ўсё жыццё» Вейняровіч увёў невялічкую кінанаваду пра Лук'яновіча, хоць, прызнаўся, многія чыноўнікі былі супраць: маўляў, дзе паперкі? Ён пісаў: «Крыўдна! Ну як жа так, немцы, нашы колішнія ворагі, паставілі помнік, а мы ўсё адбіваемся: справа ў паперцы!.. Колькі разоў я скакаў у тыл ворага з парашутам з кінаапаратурай – ні пра якія паперкі не думаў!..» («Ці прызнае нарэшце Беларусь свайго сына». – Звязда. 1995. 19 красавіка).

Вейняровіч сустракаўся з Палявым. Барыс Мікалаевіч расказаў: пажылы немец, вывучыўшы берлінскія даведнікі вуліц за апошнія стагоддзі, не знайшоў такой вуліцы – і высветліў, што Лук'яновіч ратаваў нямецкае дзіця на вуліцы Эльзенштрэсэ. Палявой гаварыў, што ён альбо няправільна прачытаў назву вуліцы, альбо з літары «l» на шыльдзе куляй ці асколкам снарада адбіла верх, і «l» ператварылася ў «i»...

Красамоўныя дэталі, хіба не? Яны таксама сведчаць пра тое, што ваенны карэспандэнт Барыс Палявой не мог адступіць ад праўды і прыдумаць чалавека.

«Я паехаў у Берлін... Памятны знак, што на Эльзенштрэсэ, завалены кветкамі. З якой павагай і пашанай немцы гаварылі пра Лук'яновіча!» – распавядаў Вейняровіч.

А як цяпер? Памятны знак быў устаноўлены яшчэ пры ГДР. Цяпер іншы час, іншая сітуацыя.

Знаходзячыся ў Берліне, мінчанін Валянцін Аляксандравіч Уладзіміраў невыпадкова паехаў на вуліцу Эльзенштрэсэ: ён амаль 40 гадоў быў работнікам прадпрыемства, дзе да вайны працаваў Лук'яновіч, вёў пошукавую работу ў складзе Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. У тым, што Лук'яновіч – рэальны чалавек, а не легенда, пераканаўся пасля гутарак са старымі заводчанамі, якія ведалі Трыфана Андрэевіча да вайны. Падтрымалі ўпэўненасць і сустрэчы з пісьменнікам Б. Палявым, генералам М. Сафонавым.

Валянцін Уладзіміраў расказаў, што на вуліцы Эльзенштрэсэ стаіць стэла з

надпісам: «Трыфан Андрэевіч Лук'яновіч, старшы сяржант Савецкай арміі, выратаваў на гэтым месцы 29 красавіка 1945 года нямецкае дзіця ад кулі эсэсаўцаў. Вечны гонар і слава яго памяці». Абельск дагледжаны, каля яго жывыя кветкі («У Германіі захоўваецца памяць пра подзвіг беларуса Трыфана Лук'яновіча». – Звязда. 2004. 26 лютага).

Рыхтуючы гэты артыкул, яшчэ раз сустрэлася з Валянцінам Уладзіміравым. Яго сваяк, які жыве ў Германіі, удакладніў: абельск на Эльзенштрэсэ па-ранейшаму ў належным стане.

СВЕДКІ

Памяць людская – ці не найлепшы дакумент? Пра Лук'яновіча расказвалі заводчане, якія працавалі на прадпрыемстве да вайны і добра ведалі Трыфана Андрэевіча: былы майстар цэха Васіль Гуль, былы сакратар камітэта камсамола радыёзавода Міхал Мільбоер, былы пераплетчык Уладзімір Варапай...

Пра Лук'яновіча расказалі аднапалчане... Многія пайшлі ўжо з жыцця: час няўмольны. Аднак пісьмовыя «паказанні» відавочцаў подзвігу нашага земляка засталіся. Вось радкі з аповеду былой тэлефаністкі штаба 301-й стралковай дывізіі Марыі Рыгораўны Локцевай (у вайну – Маша Піскунова):

– Усё гэта адбылося на маіх вачах...

Пішу – і здаецца, бачу моцнага салдата, які бяжыць з дзіцем прама на нас... Але куля дагнала яго. Мне перадалі перапалоханую дзяўчынку. Лук'яновіч ляжаў побач на плашч-палатцы. Мы ўсе плакалі: секунда – і няма чалавека... Трыфана накіравалі ў шпіталь, а мы, сувязісты Рая Гадун, Маша Беражная і я, дзяўчынку захуталі ў нейкую коўдру, хлопцы з кухні прынеслі салдацкай кашы... Не памятаю, колькі яна была з намі: мы, перадаючы яе адна адной, беглі на ліквідацыю абрыву правадоў сувязі – навокал ішлі баі. Потым дзяўчынку мы перадалі жанчынам, якая жыла ў Трэптаве. Канешне, нам трэба было хаця б прозвішча гэтай жанчыны запісаць, але тады было не да запісаў...

Барэльэф на адным з будынкаў Мінскага прыборабудаўнічага завода

З расказу былога начальніка штаба 301-й стралковай дывізіі генерал-маёра Міхаіла Іванавіча Сафонава:

– ...У тым, што Лук'яновіча няма ў спісах 1054-га стралковага палка, нічога дзіўнага: ён да Трэптава тры разы быў паранены і знаходзіўся ў розных шпітальных. Пасля выткі з іх ён трапляў у розныя палкі нашай дывізіі – а спяша нават у іншую дывізію, потым пераходзіў да нас... Прама скажу: уся гэтая валтузня вакол Трыфана Лук'яновіча – проста кашчунства над памяццю ўсіх, хто загінуў пры штурме Берліна.

Былы камандзір 301-й стралковай дывізіі Герой Савецкага Саюза Уладзімір Сямёнавіч Антонаў:

– Становішча з подзвігам Трыфана Лук'яновіча крытычнае, пад назвай «у спісах не значыцца». Колькі пакінула вайна такіх трагічных выпадкаў, адкажа час... Папаўненне, якое прыбывала на фронт, з ходу ўступала ў бой, **не занесенае нават у ротныя спісы** (падкрэслена мной. – Т. П.). А многія з іх пралівалі кроў і гінулі. Трыфан Лук'яновіч – адзін з іх...

Можна дадаць і ўспаміны былога камандзіра роты 3-га батальёна 1054-га стралковага палка 301-й стралковай дывізіі М.Я. Лазукіна, былога радавога 3-га батальёна 1054-га стралковага палка 301-й стралковай дывізіі М.Т. Будзіўка, іншых франтавікоў.

Але які крыўдны, недарэчны парадокс: паказанні сведкаў зусім не бяруцца ў разлік. Атрымліваецца, іх успаміны нікога не цікавяць! «Мы, жывыя сведкі, – таксама дакументальныя асобы», – напісаў у музей Уладзімір Антонаў, нібыта прадчуваючы, якая «папея» разгорнецца вакол лёсу Трыфана Лук'яновіча.

АРХІЎНЫЯ ЗВЕСТКІ

Вось вытрымка з даведкі, якую даў Цэнтральны архіў Міністэрства абароны былога СССР (цяпер Цэнтральны архіў Міністэрства абароны Расійскай Федэрацыі), што ў горадзе Падольску Маскоўскай вобласці. Менавіта там знаходзяцца матэрыялы, звязаныя з Вялікай Айчыннай вайной: «... у кнігах уліку рада-

вога і сяржанцкага саставу 1054-га стралковага палка 301-й стралковай дывізіі за 1945 год, што часткова захаваліся, і ў кнігах па ўліку загінуўшага і прапаўшага без вестака радавога і сяржанцкага саставу 301-й с. д. за 1945 год Лук'яновіч Трыфан Андрэвіч не значыцца».

Адразу ж звернем увагу: у дакуменце чорным па белым пазначана – «у кнігах уліку, што часткова захаваліся». Архіў прызнае, што не ўся дакументацыя (нават за 1945 год) захавалася. Дык хіба можна безапеляцыйна сцвярджаць, быццам бы ўсё, што не захавалася ў архіве, – прыдумка? «Тым больш, што архівы таксама могуць памыляцца!» – сцвярджаў Георгій Лукіч Сасноўскі. Я не паверыла, а ён даказаў на прыкладзе... сваёй уласнай смерці.

У 1943 годзе пры фарсіраванні Северскага Данца ён быў цяжка паранены – яго палічылі забітым і пахавалі прама ў варонцы ад снарада: наспех прысыпалі зямлёй. Апрытомнеўшы, Сасноўскі выбраўся з магілы і двое сутак поўз да дарогі... А калі ў канцы 1980-х ён паслаў запыт у Падольск у ваенны архіў (патрэбна была даведка), дык атрымаў адказ: забіты і пахаваны... (была названа вёска, каля якой яго сапраўды пахавалі ў 1943-м). Калі б што якое здарылася з ім пасля вайны, мабыць, аматары даведак таксама пераконвалі б: няма такога чалавека, у спісах ён не значыцца ажно з 1943 года! Вось вам і архіўны дакумент...

Хіба гэта не сведчанне таго, што і архівы могуць памыляцца? Сасноўскі не раз гаварыў: «Я не маю права памерці, пакуль не вярну на радзіму Трышку Лук'яновіча!»... Праз паўгода пасля адкрыцця вуліцы Трыфана Лук'яновіча Георгій Лукіч цяжка захварэў. І памёр...

Яго, зраненага, змучанага вайной чалавека, здаецца, трымала ў жыцці галоўная мэта – вярнуць на радзіму імя салдата. Сасноўскі ўзяў сваю пасляваенную «вышыню». Ці маем мы права «здаць» яе?..

Паводле гістарычных крыніц, пры штурме Берліна савецкія салдаты выратавалі больш за 200 нямецкіх дзяцей. Адзін з найбольш вядомых герояў, якому пашчасціла застацца жывым, ураджэнец пасёлка Цяжын Кемераўскай вобласці Мікалай Масалаў. Лёс падарыў гэтаму адважнаму чалавеку, які прайшоў усе кругі ваеннага пекла, доўгі жыццёвы шлях – 79 гадоў. Пра яго подзвіг выратавання нямецкага

Георгій Сасноўскі і Тацяна Падалаяк. Кастрычнік 1997 года

дзіяці ўзгадвае ва ўспамінах маршал Васіль Чуйкоў. Расказваюць, што Мікалай Масалаў усё жыццё марыў знайсці выратаваную ім дзяўчынку. Калі ён звярнуўся за звесткамі ў Германію – адгукнуліся 198 чалавек, якіх выратавалі савецкія салдаты толькі ў Берліне.

Безумоўна, у Трэптаў-парку ўвекавечаны падзвіг не канкрэтнага чалавека, а абагульнены падзвіг Салдата, які перамог карычневую чуму.

Масавы гераізм савецкіх воінаў быў беспрэцэдэнтны! І яшчэ адзін прыклад. Доўгі час лічылася, што Аляксандр Матросаў першы здзейсніў падзвіг, закрыўшы сабой амбразуру варожага дзота 27 лютага 1943 года (дату тагачасных прапагандысты выправілі на 23 лютага, прымеркаваўшы да юбілею Чырвонай арміі). Але цяпер дакладна ўстаноўлена, што такі падзвіг першы здзейсніў палітрук танкавай роты Аляксандр Панкратаў 24 жніўня 1941 года ў баях пад Ноўгарадам... У Матросова было 45 папярэднікаў: у 1941 – 5 чалавек, у 1942 – 31, у 1943 (да Матросова) – 8 чалавек. Усяго за гады вайны здзейснена больш за 400 аналагічных падзвігаў. Але ж гэта не змяняе велічы ніводнага з іх!

Гісторыкі, якія строга прытрымліваюцца выключна дакументальных крыніц, пагаджаюцца: сітуацыю вакол падзвіга Лук'яновіча ніяк нельга звязаць з фальсіфікацыямі Вялікай Айчыннай вайны. Якая ж гэта фальсіфікацыя? Гэта можа быць міф, легенда...

Што ж, можна падысці да праблемы і з такога боку: а калі Лук'яновіч – і сапраўды легенда? Дык любая легенда заўсёды грунтуецца на канкрэтнай падзеі. Штосьці можа быць дабаўлена, нешта прыхарошана, але ў аснове ўсё роўна – рэальны факт.

І калі пра беларуса ходзяць легенды – дык будзем ганарыцца!

«У СПІСАХ НЕ ЗНАЧАЦА»...

Давайце сумленна паглядзім праўдзе ў вочы, будзем шчырымі. Колькі безыменных брацкіх магіл, дзе спяць вечным сном невядомыя салдаты, раскідана і на беларускай зямлі, і ў іншых краінах «паў-Еўропы», якую яны «прошагали-проползли» за Перамогу. Адно – на ўсіх.

...А цяпер, на жаль, лёс нават безыменных калісьці магіл – невядомы. Мой

Памятная дошка на вуліцы Трыфана Лук'яновіча ў Мінску

дзядуля пайшоў на вайну 22 чэрвеня 1941, загінуў ужо пасля вызвалення Беларусі. Сыны шукалі бацькаву магілу, ды дарэмна... Калі ў Прыбалтыцы пачалі ўстанаўліваць помнікі і праводзіць урачыстыя мерапрыемствы памяці легіянераў Waffen SS, перакопваць салдацкія магілы і г.д., я звярнулася ў Цэнтральны архіў Мінабароны Расіі з просьбай дапамагчы адшукаць месца пахавання дзядулі. Прышоў адказ: стралок 517-га стралковага палка 166-й стралковай дывізіі радавы Падалаяк Уладзімір Данілавіч, ураджэнец Мінскай вобл., Рудзенскага р-на, Дукорскага с/с, прызваны Нараўлянскім РВК Палескай вобл., загінуў 17 жніўня 1944 г., пахаваны: 50 м на поўнач ад в. Чункас, раён Скайцэкальне, Рыжскага павета, Латвія. Населены пункт Чункас знаходзіцца прыкладна за 24 км на паўднёвы ўсход ад гор. Баўска (паблізу граніцы з Літвой).

Ці захавалася салдацкая магіла? Баюся і думаць... І баюся шукаць тую латышскую вёску... А раптам?..

Як ні прыкра, але ж і дагэтуль непахаванымі застаюцца дзiesiąткі тысяч нашых салдат, салдат-пераможцаў. Якія звесткі захавалі пра іх ваенныя архівы? І якія адказы даюць іх родным на запыты?

Мабыць, такі ж, як і на запыт пра Трыфана Андрэвіча Лук'яновіча: «У спісах не значыцца...».

Нацыя, дзяржава, народ моцныя, калі ўмеюць шанаваць і помніць сваіх герояў – тых, каму абавязаны жыццём, самім фактам існавання.

...Абеліск беларусу Трыфану Лук'яновічу стаіць на вуліцы Эльзенштрасэ ў Берліне.

На вуліцы Трыфана Лук'яновіча ў Мінску маладыя гуляюць вяселлі, народжаныя ўжо ў XXI стагоддзі маленькія грамадзяне Беларусі тут вучацца гаварыць і рабіць свае першыя крокі. На вуліцы Лук'яновіча бацькі расказваюць сваім дзецям пра вайну і пра Перамогу. І, безумоўна, пра мужа сына нашай зямлі, які ў апошнія дні страшнай вайны цаной уласнага жыцця выратаваў нямецкую дзяўчынку.

Жыццё працягваецца – памяць жыве.

І жыве Праўда Факта... ▀